

TULEVAISUUSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 2/2010 vp

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 2009

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 20 päivänä huhtikuuta 2010 lähettänyt hallituksen toimenpidekertomuksen vuodelta 2009 (K 5/2010 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan ja ulkoasiainvaliokuntaan ja samalla määrännyt, että pysyvien erikoisvaliokuntien on annettava asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- apulaispääsihteeri Jarmo Vuorinen, eduskunta
- kansanedustaja, eGovernment Academyn varapuheenjohtaja Hannes Astok, Viron parlamentti
- lähetystösihteeri Kristi Karelsohn, Viron suurlähetystö.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet

- valtiovarainministeriö
- opetus- ja kulttuuriministeriö
- sosiaali- ja terveysministeriö
- sisäasiainministeriö.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Tulevaisuusvaliokunnan rooli eduskunnassa

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan keskeinen tehtävä on edistää sitä, että eduskunnassa tehtävät päätökset ovat myös pitkällä aikavälillä perusteltuja. Tässä tarkoituksessa tulevaisuusvaliokunnan tulisi osallistua erityisesti sellaisten päätösten valmisteluun, joilla on pitkälle tulevaisuuteen ulottuvia vaikutuksia. Voidakseen asianmukaisesti hoitaa tätä tehtäväänsä tulevaisuusvaliokuntaa on sen toimeksiannossa veloitettu tutustumaan tulevaisuudentutkimuksen menetelmiin. Pitkällä aikavälillä on välttämätöntä varautua moniin kehityksen mahdollisuuksiin. Tällaista varautumista varten tulevaisuusvalio-

kunta on perehtynyt erityisesti tähän tarkoitukseen soveltuviin menetelmiin, kuten vaihtoehtoisten skenaarioiden laadintaan.

Pitkävaikutteisia päätöksiä tehdään ajoittain kaikilla politiikan lohkoilla. On kuitenkin joitakin politiikan sektoreita, joilla päätökset säännönmukaisesti ovat vaikutuksiltaan hyvin kauas ulottuvia. Tällainen sektori on varsinkin tiede- ja teknologiapolitiikka. Tulevaisuusvaliokunnan erityisesti nimettyihin tehtäviin kuuluu teknologian arviointitoiminta eduskunnassa. Koska muissa parlamenteissa ei ole tulevaisuusvaliokuntaa, parlamentaarinen teknologian arviointitoiminta on monissa Euroopan maissa liitetty osaksi jonkin muun valiokunnan työtä. Esimerkiksi Saksan tutkimus-, tiede- ja teknologianarvioinnin valiokunta on muistuttanut käsittele-

miensä asioiden pitkävaikutteisuuden perusteella eduskunnan tulevaisuusvaliokuntaa.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että sen roolia tiede- ja teknologiapoliitiikkaa koskevien selonteojen ja hallituksen esitysten käsittelyssä voidaan vahvistaa. Se voisi nykyistä selvemmin käsitellä yhtenä valiokuntana erityisen pitkävaikutteisista tiede- ja teknologiapoliittisista esityksistä ja olla näin mukana valmistelemissa eduskunnan vastausta.

Viro tietoyhteiskuntakehityksessä kansainvälisenä esimerkkinä

Tietoyhteiskuntakehitys on toinen politiikan alue, jossa on tehtävä pitkän aikavälin ratkaisuja. Tulevaisuusvaliokunta on vuosia useissa yhteyksissä arvioinut kriittisesti suomalaisen tietoyhteiskunnan rakentamista. Erityisesti julkisen sektorin palvelujen digitalisointi ei etene riittäväällä vauhdilla. Esimerkkeinä tästä ovat terveydenhoidon tietojen yhtenäistäminen ja sähköinen resepti.

Virossa digiyhteiskunnan rakentaminen on viety lävitse ehkä parhaiten ja ainakin nopeimmin maailmassa. Nopeaa toteutusta on tukenut se, että parlamentti hyväksyi jo niin varhain kuin vuonna 1998 ensimmäisen kerran "Viron informaatiopolitiikan suuntaviivat". Vuonna 2006 hallituksen hyväksymän "Viron Informaatioyhteiskuntastrategia 2013" kohteena ovat olleet 1) kansalaiset, 2) yritykset ja 3) julkinen hallinto.

Saadun selvityksen mukaan Viron digitalisointi on onnistunut, ja sitä voidaan kuvata pelkistäen seuraavasti. Tällä hetkellä Virossa 75 % väestöstä käyttää internetiä tai sähköpostia. Julkinen sektori on 100-prosenttisesti ja liike-elämä 95-prosenttisesti verkossa. Julkisissa palveluissa on käytössä yksi yhtenäinen portaali (www.eesti.ee). Muualla maailmassa tuttu "Digital divide" ei ole ongelma. Koko julkinen sektori palveluineen on käytännössä digitalisoitu. Viranomais-toiminnot ja keskinäinen yhteydenpito ja dokumenttien vaihto toimivat sähköisesti oman turvatun portaalin avulla ilman papereita. Tasavallan presidentti (instituutiona) vain enää allekirjoittaa papereita. Julkiset tiedot, lainsä-

däntöprosessit ja rahoitustiedot ovat online-käytössä. Tunnistenumerot on annettu kansalaisille, asunnoille, yrityksille, kiinteistöille, autoille ja veneille ja muille yksiköille ja toimijoille. Sähköisen asioinnin, tunnistamisen, varmentamisen ja allekirjoituksen pohjana toimivaa ID-korttia käyttää yli 80 % väestöstä. Kansalaisilla on virallinen s-posti-osoite, ja jos sen aktivoi, vain sitä kautta tulevat valtion yhteydenotot (kirjeet).

Virossa vuonna 2000 hyväksytyn "Julkisen informaation lain" mukaan hallituksen asiakirjat ja dokumentit on saatettu vuoden 2010 alkuun mennessä julkiseen käyttöön ja muotoon, jolla niistä voi suorittaa ns. täyden tekstin hakuja (full-text searchable). Edelleen lain mukaan julkiset viranomaiset ja ne yksityiset toimijat, jotka hoitavat julkisia tehtäviä, ovat velvollisia vastaamaan heille esitettyyn kysymykseen viiden työpäivän kuluessa. Tietokannat on teknisesti ja käytön osalta yhtenäistetty niin, että keran kerätty tieto on kaikissa toiminnoissa ajan tasalla käytössä. Kansalaisilla on ns. siviiliasioissa mahdollisuus nähdä, mitä heitä koskevia tietoja on käytetty, ja tulevaisuudessa tästä voisi tulla viesti matkapuhelimeen.

Sähköinen äänestys aloitettiin vuoden 2005 kunnallisvaaleissa. Vuonna 2007 avattiin osallistumisportaali eli web-sivusto (www.osale.ee), jonka avulla viranomaisten keskusteluun laittamia valmisteilla olevia suunnitelmia, kaavoja, hallituksen esityksiä jne. voi seurata alusta alkaen ja käydä niistä julkista ja yleistä keskustelua. Kansalaiset voivat tehdä aloitteita, ja niistä voidaan järjestää äänestys. Hallituksen ao. ministeriöillä on kuukausi aikaa vastata, mihin toimenpiteisiin on ryhdytty tai ei ole ryhdytty ja miksi.

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta kiinnittää Viron mallissa erityistä huomioita seuraaviin asioihin. Ensinnäkin niin Virossa kuin myös Britanniassa valtion johtoa myöten on voimakkaasti innostettu ja vauhditettu yhteiskunnan siirtymistä tietoyhteiskuntaan. Lähtökohtana on ollut läpinäkyvyys, tehokkuus, tuotavuus ja sujuvuus. Valtio on vastannut erityisesti julkisen sektorin osalta kokonaisarkkitehtuurista, järjestelmien yhteensopivuudesta, tur-

vallisuudesta ja eri osapuolten intressien huomioinnista. Valtion tehtävänä on ollut myös hyvän alueellisen kehityksen edistäminen, tietojen saavutettavuus, tekniikan ja käyttöjärjestelmien koordinointi, digilukutaito sekä sellaisten kansalaisryhmien mukanaolon varmistaminen, joiden mahdollisuudet eivät ole yhtä hyvät kuin muiden. Työ on vaatinut myös eri osapuolten laajaa sitoutumista yhteiseen tavoitteeseen.

Viron syvälle menevästä ja systemaattisesta valmistautumisesta digitalisointiin on hyvänä esimerkkinä vanhennevalle väestölle ja muille vähemmän it-taitoja omaaville suunnatut opetus- ja aktivointikampanjat. Ensimmäinen 100 000 kansalaiselle tarjottu koulutuspaketti toteutettiin digitalisoinnin alkupuolella vuosina 2002—2005, ja toinen kampanja on meneillään koskien vuosia 2009—2011. Ensimmäisen koulutusjakson jälkeen 72 % koulutetuista jatkoi tietokoneen ja internetin käyttöä. Nyt erityisesti pyritään motivoimaan 50 000:ta perhettä käyttämään internetiä kotona.

Eräs hyvä esimerkki sähköisen asioinnin vauhdittamisesta on online-verotus. Kansalaisista 91 % täyttää veroehdotuksen sähköisesti. Sähköisessä asiointissa verottajan on maksettava mahdollinen palautus takaisin viiden päivän kuluessa (muutoin kolmessa kuukaudessa).

Tulevaisuuden haasteista saadun selvityksen mukaan tärkeitä ovat muun muassa palvelujen monipuolistaminen, liikkuvuus eli paikasta ja ajasta riippumattomuus, tietoturvallisuus ja haavoittuvuus, sosiaalinen media sekä valtion ja kuntien yhteistyö.

Digi-Suomen rakentamiseen vauhtia

Suomi on ollut johtavia tietoyhteiskuntamaita, mutta menettänyt selvästi asemansa. Yksityissektorin digitalisointi on edennyt, mutta julkisen sektorin kehitys on jäänyt jälkeen. Esimerkiksi eri maiden julkisen hallinnon kykyä johtaa digitaalikehitystä arvioiva Economist Intelligence Unit on sijoittanut (vuonna 2009) Suomen kansainvälisen tietoyhteiskuntakehityksen keskikastiin. Arviossa tarkasteltiin julkisen hallinnon digitaalisten palvelujen saatavuutta ja laa-

dullista tasoa. Tutkimuksen erityistarkastelussa oli eri maiden julkisen hallinnon osaamisen taso yhteiskuntansa digitalisaatioprosessin kehittämisessä ja ohjauksessa. Suomi sijoittuu sijalle 20 eli selvästi heikommin kuin muut Pohjoismaat, jotka ovat olleet meille perinteisesti keskeisiä vertailumaita.

Vuonna 2008 YK selvitti ja arvioi laajasti eri maiden julkisen hallinnon verkkopalveluita sen mukaan, kuinka hyvin ne kykenevät tarjoamaan kansalaisilleen tiedon ja perusinformaation ohella konkreettisia, vuorovaikutteisia palveluita sekä työkaluja. YK:n keskeisimpiä kriteerejä olivat kansakuntien sähköisen demokratian kehittämisen tila ja se, miten kansalaisille mahdollistetaan sähköinen osallistuminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Suomella on jaettu 43. sija yhdessä Hondurasin, Mongolian ja Filippiinien kanssa. Vertailun kärkeen sijoittuvat Yhdysvallat, Etelä-Korea ja Tanska. Viro ja Ruotsi ovat sijoilla 8. YK:n arvion mukaan Suomen julkinen hallinto ei ole kyennyt riittävästi tarjoamaan kansalaisilleen tieto- ja viestintäteknologian mahdollistamia uusia vuorovaikutteisia keinoja osallistua ja vaikuttaa.

Tulevaisuusvaliokunta katsoo, että hallituksen on Viron mallia soveltaen vauhditettava Suomen siirtymistä digiaikaan käyttämällä tähän saatuja kokemuksia hyödyntäen kaikkia mahdollisia keinoja. Tärkeätä on tietoyhteiskunnan rakentamisen kokonaisarkkitehtuuri ja siinä erityisesti eri järjestelmien yhteensovittaminen. Suomella on erittäin hyvät julkiset tietovarannot, mutta muun muassa niiden maksullisuus (maksuperustelaki) estää tietojen tehokkaan käytön. Kansalaisten aktivoimiseksi on käytettävä erilaisia kannustimia. Kun asiasta annetaan eduskunnalle selonteko, vahvistetaan eri toimijoiden sitoutumista ja osaltaan varmistetaan näin Digi-Suomen läpimurto.

Poistettavat lausumat

Valiokunta katsoo, että seuraavien lausumien johdosta suoritettavat toimenpiteet ovat riittäviä tai lausumat ovat muutoin käyneet tarpeettomiksi:

— *Maahanmuuttopolitiikka ja monikulttuurinen Suomi* VNS 4/2001 vp — EK 34/2002 vp.

Eduskunta hyväksyi 8.1.2003 tulevaisuusvaliokunnan mietinnön, jossa valiokunta edellytti, että hallitus ryhtyy seuraaviin toimenpiteisiin: 22) Monikulttuurisuudesta on tehtävä omien historiallisten esimerkkien pohjalta tulevaisuuden menestystekijä. Hallituksen tulee panostaa tässä tarkoituksessa Suomessa olevien ja tänne tulevien maahanmuuttajien kotouttamiseen erityisesti kielitaitoa ja työmarkkinavalmiuksia kehittämällä.

— *Työllisyys ja työn teettämisen kustannukset* VNS 4/2001 vp — EK 34/2002 vp. Eduskunta hyväksyi 8.1.2003 tulevaisuusvaliokunnan mietinnön, jossa valiokunta edellytti, että hallitus ryhtyy seuraaviin toimenpiteisiin: 14) Korkeaa veroastetta on pidetty yhtenä Suomen kilpailukyyn heikkoutena. Toisaalta voidaan todeta, että korkean veroasteen maat — Pohjoismaiden lisäksi mm. Alankomaat — sijoittuvat kilpailukykyarvioissa poikkeuksetta korkealle. Eriksen tarkasteltuna työhön kohdistuvan verotuksen tulisi olla tasolla, joka tukee korkeaa työllisyyttä ja osaamista. Työn teettämisen kustannusten on seurattava työn tulevaisuuden haasteita siten, että ne tukevat työllisyyttä ja huomioivat työn tekemisen ja teettämisen kannattavuuden.

— *Osaamisen tasokorotus* VNS 4/2001 vp — EK 34/2002 vp. Eduskunta hyväksyi 8.1.2003 tulevaisuusvaliokunnan mietinnön, jossa valiokunta edellytti, että hallitus ryhtyy seuraaviin toimenpiteisiin: 6) Suomalaisen peruskoulun kansainvälisesti arvostettujen vahvuuksien pohjalta kehitystyö tulee suunnata pedagogisen kulttuurin vahvistamiseen, ammattitaitoisten opettajien rekrytointiin sekä syrjäytymiskehityksen ennaltaehkäisyyn.

— *Työaikajärjestelyt, perheen, opiskelun ja työelämän yhteensovittaminen*. VNS 4/2001 vp — EK 34/2002 vp. Eduskunta hyväksyi 8.1.2003 tulevaisuusvaliokunnan mietinnön, jossa valiokunta edellytti, että hallitus ryhtyy seuraaviin toimenpiteisiin: 13) Hallituksen tulee yhdessä

työmarkkinaosapuolien kanssa ryhtyä toimiin sellaisten työaikajärjestelyjen aikaansaamiseksi, joiden avulla perheen, opiskelun ja työelämän yhteensovittaminen on elinkaarelle nykyistä joustavampaa.

— *Väestö ja perheen asema* VNS 4/2001 vp — EK 34/2002 vp. Eduskunta hyväksyi 8.1.2003 tulevaisuusvaliokunnan mietinnön, jossa valiokunta edellytti, että hallitus ryhtyy seuraaviin toimenpiteisiin: 20) Perhepoliittisten tukien tulee kannustaa perheen perustamiseen nykyistä aikaisemmassa vaiheessa.

— *Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen* K 4/2003 vp — EK 39/2003 vp. Käsitellessään 1.10.2003 hallituksen toimenpidekertomusta vuodelta 2002 tulevaisuusvaliokunta esitti, että eduskunta edellyttää, että hallitus selvittää, miten nyt naisvaltaisia aloja ja työpaikkoja rasittavat perhevapaan kustannukset saadaan tasoitettua oikeudenmukaisemmiksi, että hallitus selvittää, miten perhettä koskevista etuus- ja tukisäännöksistä ja niiden soveltamisesta poistetaan turhat, jäykät ja monimutkaiset rajoitteet, että hallitus selvittää, voidaanko kotitalousvähennys ulottaa koskemaan toisella paikkakunnalla tehtävää hoitotyötä, että hallitus selvittää, mitä vaikutuksia edellä mainituilla ehdotuksilla on julkisiin palveluihin perustuvan hyvinvointiyhteiskunnan kestävyYTEEN ja toimivuuteen.

Lausunto

Lausuntonaan tulevaisuusvaliokunta esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa edellä olevan huomioon ja

että kertomuksen johdosta hyväksytään seuraava kannanotto:

Hallitus ryhtyy toimenpiteisiin, joilla vauhditetaan suomalaisen tietoyhteiskunnan rakentamista ja siirtymistä digi-aikaan ja antaa siitä selonteon eduskunnalle.

Helsingissä 24 päivänä kesäkuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Marja Tiura /kok (osittain)	Päivi Lipponen /sd (osittain)
vpj.	Jyrki Kasvi /vihr	Marjo Matikainen-Kallström /kok
jäs.	Mikko Alatalo /kesk	Juha Mieto /kesk
	Marko Asell /sd	Mats Nylund /r
	Harri Jaskari /kok (osittain)	Sirpa Paatero /sd
	Kyösti Karjula /kesk	Lyly Rajala /kok
	Miapetra Kumpula-Natri /sd	Kimmo Tiilikainen /kesk (osittain)
	Jouko Laxell /kok	Jyrki Yrttiaho /vas.

Valiokunnan sihteereinä ovat toimineet

valiokuntaneuvos Paula Tiihonen,
asiantuntija Osmo Kuusi.